

Jonas Basanavičius.

Priekalba.

Homines historiarum ignari semper snut pueri.
Zmones nusidawimû nepazinstantieje wis yra waikai.

Jau trisdeszimt ir penki metai praejo nuog to laiko, kada atsirado pirmas lietuviszkas laikrasztis. Jei mes tą keliû metû tarpą sulyginsime su ilgomis eilėmis metû, kuomet musû tauta (gimine) wisokeis wargais ir sunkenybemis prispausta, negalejo ne mislyti apie sawo alpstanczios dwases atgaiwinimą ir dwasiszką peną, tie praszokusieji trisdeszimt ir penki metai pasirodys mums kaip wakarykszte diena! Per ilgus tuos amzius musû gimine teip buvo paniekinta ir prispausta, jog už tiesą dywitis reikia, kad tik per wieszpatiēs malonę jiji iki szei diena dar gywa liko! Senowes gadynese apgywenus kone dwigubą žemes plotą, ji szendie taip didei wisose szalyse susimazzino, jog prilygsta tiktai szeszeliui senosios musû Lietuwos! Tas sunykimas musû tautos nusidawe ipaczei del to, jog daugumas Lietuwiû parubežiuose su kitomis tautomis gywenancziû, pasisawino per ilgus amzius swetimas kalbas. Žmones patys neiszmire drauge su iszmirimu tose szalise lietuviszkos kalbos — jie liko, tik priemę kitą, swetimą kalbą tapo ar Wokieczeis ar Slowenais. Teip wisi mokinti keliauninkai, kuriems teko Prusus aplankyti, sako, jogei ty pas tikros Prusijos gywentojû, pagal iszweizdi ne prilygsta wokiszkam typui, nors szios dienos Prusijos gywentuju dide dalis tik wokiszka kalba. Mes wel gerai žinome, jog daugybe szios dienos Wokieczii Prusijoje paeina isz Lietuwiû, kurie atsizadeję nuo sawo gražiosios kalbos swetimai tautai teko. Teip lyginai einasi Lietuwoj ir kitose parubežiuose: Lietuwa pamazeliu nyksta, nes nyksta jos kalba! Suskaiyti wisas priezastis, kuriû del Lietuwa susimazzino ir taip baisei sunaikinta tapo, butû dabar per ilgai. Cze mes tik tiek pamineti turime, jog rasi didžiausia priezastis to wiso pikto yra ta, kad apie Lietuwiû apszvietimą per lietuviszką kalbą, tie, kuriems priguletu tai daryti, rupintis nesirupina. Szendie wisi mokinti wyrai, kurie musu gywenimą ir jo sunkumą pažinsta, wienu balsu sako, jog tie musu kaimynai, po kuriu waldzia musu gimine yra, warą ant to, idant mes ne szendie, tai už metu kitu, pawirstumem ar in Wokieczius, ar wel in Slowenus (Lenkus ir Gudus). Jeigu mes dabar paklaustumem, kas per nauda butu del wokiszkytes ir slowenystes, mums atsizadejus nuog sawo numyletos kalbos lietuviszkos ir garbingos musu praeitines, kaimynai musu negaletu duoti mums ne iszmintingo, ne teisingo atsakymo. Juk ir mes esame tokiepat žmones, kaip ir musu kaimynai, ir norime wisomis teisibemis, prigulincziomis wisai žmogystei, lygei su musu kaimynais naudoti. Tarp tokiu teisybiu pirmutine butu ta, kad Lietuwoj Lietuwei mokslą ir apszvietimą lietuviszkose mokslinycziose gautu. Szendie mes wisi gana gerai numanome, jog iszkałos (szuiles) su swetimomis mokslu kalbomis daugiausei Lietuwius pawerczia in swetimus ir atskiria waikelius nuog ju gymditoju. Ar ilgai dar teip duruos, negali tikrai žinoti, bet, kaip galima iszmanyti, nužiurint ant weikaļu musu gadynes Lietuwiu troszkawimai ir noras neweik dar iszipildys!...

Laimingesnio del Lietuwos laiko ateinant belukuriuodami, turime mes patys rupintis apie sawo dabarnykszczius reikalus: ka mokslinyczios nedaro, tai mes patys atlikti turime. Kuniszko maisto nestokuodaimi, pirmucziausei turime rupintis apie dwasiszką szwiesą. O szis szwiesos atgabenimas yra tai didei svarbus dalykas!

To delei tegul bus garbinamas tas Lietuwos myletojas, kursai pirm trisdeszimt ir penkiu metu insteigdamas laikraszti „Lietuwninku Prieteli“ pradejo rupintis apie iszplatiniamą tarp broliu dwasiszkos szwiesos. Paskiau atsiradęsis laiszkas, o per ilgus metus per garbingą professoriu Kurszati Karaliaucziuje iszleidžiamas „Keleiwis“ platino Lietuwoj, kaip imane, dwasiszką szwiesą ir žines isz wisatinio mokslu. Pradžioje 1878 m. pradejo

Klaipėdoj, naujas lietuviszkas laikrasztis „Lietuviszka Ceitunga” szalip „Keleiwio iszeiti, kursai 1880 m. kitam reditojui, p. Eynarui, teko ir tapo „Naujuoju Keleiwiu” pramintas. Skaitlius skaititoju su laikraszcziu skaitliumi dauginosi ir didinosi. Szie tai laikraszczei tur nuopelnus Prusu Lietuwoj per prilaikimą lietuviszkos kalbos ir per naudingumą sawo rasztu. Dar iszeina ir polytikiszkas „Konzerwatywu Draugistes Laiszkas” Prekule. O galiausei bus nuo 1. aprilio sz. m. Ragaines mieste po p. Eynaro redymu, kursai isz „nanjojo Keleiwjo” Draugystes iszstoja, „Keleiwis” pas knygu spaudintojus Albaną & Kibelką iszduodamas, kursai pagal jo gruntawotojo, p. professoriaus Kurszaiczio dumą ir welijimą toliaus redoms taps, koktai prie „naujojo K.” nebgalejo nusiduoti.

Pripažindami nuopelnus tu laiszku mes cze dabar neminesime apie juju polytikiszkas pažiuras ir nuomones. Kas del Lietuwas yra arba butu naudinga, kas wel jai galetu užkenkti, apie tai kiekwienas kitoniszakai supranta ir numano, ir už sawo darbą gali duoti atsakimą wien sawžinei sawo. Stodami in pulka sawo garbingnu draugbroliu — laikraszcziu, pirmucziausei turime pasisakiti, koks musu mieris ira.

Palikdami aniems laiszkams ta triusą apie Lietuwas apszvietimą per dwasiszką mokslą, mes nekliudisime isz pradziu ir užrubežines polytikos. Musu laikrasztis, wieną tik kartą ant menesio iszeinaš, tegul apims tą wietą, kuri dirwonais guli. . . .

Trumpai sakant, laikrasztis musu bus tik swietiszkas, ir pagal isztekliu ir pajegas musu, atgabes žines tik isz wisatinio mokslo. Tas žines suteikdami skaititojams sawo, mes daugiausei rupinsimies iszplatinti tarp broliu žines apie sawo gimines (tautos) senowes weikalus, o teipogi apie reikalus musu, kaip Lietuwiu, sziose gadynese.

Kaip kiekwienas Zmogus atsimindimas wisą sawo giwenimo begi, atsiziuredamas atgalios mato ir numano, kas jis ira buwęs ir kuomi tapęs, supranta, koku sawo inpatibiu delei jis tapęs toks, o ne kitoks; taip ir wisa musu gimine (tauta) turetu atminti ir pažinti praejusi laika, kuri ira giwenus ant szios Lietuwas žemes, ir wisus laimingus ir nelaimingus atsitikimus, kurie szikiu ar tokiu budu padare musu giminę tokią, kokią szendie regime ir pawede ję tiems wargams, kuriuose mes giwename.

Jau daug szimtu metu praejo, kaip paliowe Lietuwas giedruotose padangese spindejus žwaigzdele, kuri musu tewu tewams szwiete; tamsi, neperregima ukana apsiaute musu linksmą senoweje žemę; wisokie wargai ir sunk, o ilga werguwe iszdilde isz atminties musu paminejimus laimingesnio ir newargingo gywenimo; užmirszome, kuomi mes senoweje buwome, ir tikt retoj jau dainoje ar pasakoje randi paminklą minawotą isz praeitines musu. . . . Liko dar kalba musu garbinga, apie kurią mes galime drąsei su mokintu wiru isztarti: „Die Sprache ist unsere Geschichte”. Szeip — wiskas pragaiszo, o ir tas musu wienutelis skarbas — kalba, teipogi niksta;

Musu tad ipatingiausias ir didziausias rupestis bus - duoti pažinti musu broliams Lietuwoj nusidawimu senowes gadines ir weikalu musu garbingu sentewiu, kuriu darbus ir tewiszkes meilę užmirszę nežinome mes patis; kuriu tewu esame sunus bei nepoczei (anukai, waiku waikai). Jei kožnas geras ir patogus sunus guodoja sawo tewus ir tewu tewus, tai ir mes, Lietuwei, szios gadines turime sekti pawizdi geru sunu senowes Lietuwas; todelei pirmiu pirmiausei turime pažinti juju sonowiszką giwenimą, budą, dabą ir tikibę, juju darbus ir rupecszius; nes ju giwenimą pažinę, pažinsime geriaus juos, o juos pažinę ir patis pasizinsime.

Toliaus apie darbą „Auszros” kalbedami, turime pamineti ir tai, jog mes ne užsimirszime rinkti ir apraszineti wisokius lietuviszkus senowes paminklus ir liekanas (kas liko), isz kuriu galima pažinti giwenimą, budą, dabą, senowiszką tikibę musu seneliu. To delei rinkejai dainu, pasaku irtt. paminklu pagal wertibę ir swarbumą ras musu laikrasztije wietos sawo darbams.

Pasakodami apie praeitinę senowes, mes nepraleisime progą nepasikalbeję su skaititojeis apie reikalus musu tautos szioje gadineje. Naudingi wel pamokinimai ir žines ar tai isz noturos arba prigimties mokslo, ar tai isz ukes wedimo (agronomijos), ar tai isz

waistijimo (daktaristes) irtt., ras musu „Auszroj" wisuomet patalpos wietą.

Pażinti placzią su myletojais musu kalbos ir su mokincziauseis musu laiko Lietuvos wirais turedami, mes ketiname pakwiesti juos ant darbo in musu „Auszrą"; o tikimes, jog jie meilingai priims pakwietimą.

Szitus sawo pažadus iszpilditi isz gilumo szirdies noredami, mes ne troksztam del sawes kitokio pelno ir naudos, wienat kad musu żodzei pultu ant grażios dirwos ir atnesztu szimteriopą dwasiszką naudą Lietuvai. . . . Su wieszpaties pagalba mes kiek pajegdami ir inmanidami triusimes ir ruoszimes, tos dumos budami, jog ir musu darbas gali buti naudingas.

Kaip auszrai ausztant nyksta ant žemes nakties tamsybe, o kad taipjau praszwistu ir Lietuvos dwase!

Toks musu troszkawimas ir noras.

Pragoj.

B.